

УДК 378.371.13

МУЗИЧНА ОСВІТА В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Ткаченко Т.В.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

В статті розглядаються етапи розвитку вокально-звукової культури, висвітлюються думки відомих філософів, педагогів, музикознавців різних історичних епох щодо значущості вокального мистецтва в становленні особистості людини.

Ключові слова. Вокально-звукова культура, вокально-педагогічна освіта, спів.

МУЗЫКАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ИСТОРИИ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ

Ткаченко Т.В.

Статья рассматривает этапы развития вокально-звуковой культуры, освещаются высказывания известных философов, педагогов, музыковедов различных исторических эпох относительно значения вокального искусства в становлении личности человека.

Ключевые слова. Вокально-звуковая культура, вокально-педагогическое образование, пение.

MUSIC EDUCATION OF HISTORY PEDAGOGICAL PRACTICE

Tkachenko Tatyana

The article examines the stages of development of vocal and sound culture, highlights the famous sayings of philosophers, educators, musicologists various historical eras to the meaning of vocal art in the development of human personality.

Key words. Vocal-sound culture, vocal teacher education, singing.

Постановка проблеми. Сучасні перспективи подальшого розвитку цивілізації пов'язані перш за все з культурним різноманіттям, з духовним «капіталом», історико-педагогічним досвідом минулих століть. Використання досвіду творчих та моральних здобутків минулого, необхідність відродження національних та світових духовних скарбів, пошук шляхів оновлення сучасної системи музичного виховання.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю опанування історично-педагогічного досвіду розвитку вокально-музичного мистецтва, що походить з глибокої давнини.

Глибоке вивчення будь-якого педагогічного феномена потребує цілісності з урахуванням історичного фактора. Необхідність вивчення розвитку формування професійної культури вчителя музики, складовою якої є вокально-звукова культура, в історичній ретроспективі зумовлюється низкою причин.

По-перше, об'єктивно підійти до розв'язання будь-якого освітнього питання можна лише за умови історичного погляду на весь розвиток проблеми в цілому.

По-друге, історія розвитку ідей формування професійної культури вчителя музики має й самостійне значення: важливо критично осмислити помилки і недоліки в цій галузі педагогіки.

По-третє, аналіз розвитку досліджуваної проблеми створює передумови для вдосконалення її розв'язання на сучасному етапі.

Традиції музичної освіти, у тому числі вокально-педагогічної підготовки педагогів-музикантів, її гуманістична спрямованість походять з глибокої давнини. У становленні вокально-педагогічної освіти у вищих навчальних закладах науковці виділяють кілька етапів:

I етап – з античних часів до XVIII століття;

II етап – початок XIX століття – 20-ті роки XX століття;

III етап – 20-ті -80-ті роки XX століття;

IV етап – з 90-х років XX століття до сучасності.

Схарактеризуємо зазначені етапи.

В античному світі музиці приділяли значну увагу. Так, видатний філософ Піфагор започаткував традицію порівнювати суспільне життя з музичним ладом і оркестром, у якому кожній людині, подібно до інструмента в оркестрі, відведено свою роль. Філософ розробив

учення про евритмію – здатність людини знаходити правильний ритм у всіх життєвих проявах – не тільки в співі, танці та грі на музичних інструментах, але й у думках, вчинках, речах. Через знаходження правильного ритму, який згодом почали називати «тактом», людина могла увійти не тільки в ритм життя свого міста, але й підключитися до ритму світового цілого – життя Космосу, що ґрунтується на законах Вселенської гармонії. Піфагор встановив мелодії та ритми, за допомогою яких впливав на душі учнів. Це мелодії супротив гніву, роздратування, нудьги та інших душевних мук [1].

Платон вважав, що могутність і сила держави залежать від того, яка музика в ній звучить, у яких ладах і ритмах, тому що останні мають здатність робити душі людей відповідними їм самим. А тому в державі повинна бути лише така музика, яка допомагає особистості піднятися до рівня суспільних вимог і усвідомити свій власний світ як єдність з полісною общиною. У трактаті «Держава» Платон, говорячи про ідеали та програму різнобічного виховання особистості, пропонував забезпечити «для тіла – гімнастику, для душі – музику» [1].

Арістотель також вважав музику засобом гармонізації людини з суспільним життям. Він розробив учення про мімесис, до складу якого ввійшла концепція катарсису, згідно з якою в душах глядачів і слухачів відбувається вивільнення від болісних афектів. Учений детально описав музичні лади, котрі призводять до зміни психіки в різних напрямках. Музика, котра звучить в одних ладах, робить людину жалісливою, а в інших – роздратованою: так урівноважувальний вплив на психіку має дорійський лад (мужній, серйозний), фригійський лад – неврівноважений, збуджувальний, лідійський – жалібний. З метою виховання добропорядних громадян виконували музику, написану в дорійському ладі, котра виконувалась струнними інструментами (ліра, кіфара).

Давні греки називали неосвічену людину ахореутосом, тобто такою, що не уміє співати, танцювати, грати на музичному інструменті й, отже, не може брати участь в хорі – музично-хореографічному дійстві, котре об'єднувало всіх жителів давньогрецького полісу в єдине ціле.

У Давньому Римі в I ст. основними вважались дев'ять шкільних дисциплін, з-поміж яких виділялась і музика (Цицерон, Сенека,

Плутарх та інші). Програма виховання і освіти у Візантії передбачала варіант семи вільних мистецтв, до яких було введено і музику, а в програму шкіл грамоти входив церковний спів (Костянтин Багрянородний, Максим Исповідник та інші).

Софісти розширили програму освіти за рахунок вивчення граматики, діалектики, навчання мистецтву дискусії. До цих предметів з часом додалися ще чотири: арифметика, геометрія, астрономія та музика, що в сукупності склало семичасну «ен-кікрос-пайдейю» (енциклопедію), яка була передумовою програми «семи вільних мистецтв», які згодом стали символом освіченості аж до нового часу. Так, музичні школи давали в основному літературну та музичну освіту з елементами наукових знань. При цьому «Іліада» та «Одісея» Гомера були дидактичним матеріалом при навчанні грамоти та музики, їх виголошували співучим голосом у супроводі струнних інструментів.

Візантія справила великий культурний вплив на держави Сходу, Західної та Східної Європи. Так, піклуванням Володимира та інших князів Київської Русі після прийняття православного християнства створювались «школи учення книжно», до програм яких включали сім вільних мистецтв, зокрема музику.

У Давньому Китаї в програму навчання та виховання дітей входили шість мистецтв: мораль, письмо, рахунок, музика, стрільба з лука, верхова їзда. Про співвідношення музики та людини, про управління цим процесом писав давньокитайський філософ Сюнь-Цзи [2]. Музика розглядалась як символ порядку та цивілізації.

У дослідженнях В. Авдєєва, М. Ашрафі, М. Володина, Б. Лунія, Л. Сінявера та інших [3] висвітлено підходи до розуміння музики у Стародавній Індії. Науковці підкреслюють, що філософи визначали, насамперед, емоційну й естетичну за своєю сутністю природу музичного мистецтва. У ці часи класифікація видів співу (виразний, повний, ясний, зрозумілий, різкий, прикрашений, мелодійний, розмірений і вишуканий), тонів, інтервалів, ритмів та критерії переваг і недоліків музичного виконання базувалися, головним чином, на емоційних ураженнях. Музична освіта вважалася близькою до мудрості (зокрема, в трактатах Агобала «Сангіта-паріджата», Грайянара «Музична граматика», Шарнгадеви «Сангіта-ратнахара», Бахарате «Нагья-шастру») [4].

Висновки. Вплив античності на розвиток музичного виховання важко переоцінити: вперше було визначено основні поняття музичної теорії; накреслено критерії художньої змістовності музичних творів; піфагорійцями Платоном і Арістотелем було створено учення про взаємозв'язок музичних творів і космічних пропорцій, досліджено музичний етос [5]. Антична концепція про величезну соціальну і виховну значущість музики, учення про обов'язкову музичну освіту зберегли своє значення в процесі еволюції європейської музичної культури і педагогіки. Основою для подальшого розвитку педагогічної науки в цілому стали такі положення: виховання та навчання повинно співвідноситись з природою душі дитини, причому найбільш цінним є саме особистісне самовизначення, і тому важливим є осмислення чинників і рушійних сил цього процесу, а також принципових методичних питань (наочність, послідовність у процесі навчання, концентричне розміщення матеріалу тощо) [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Античная музыкальная эстетика / А.Ф. Лосев. – М. : Музыка, 1960. – 397 с.
2. Ткаченко Т.В. Формування професійно-педагогічної культури вчителя музики і співу (монографія). – Х., 2008. с. 7-12.
3. Авдеев В.И. История Древнего Востока / В.И. Авдеев. – М. : Просвещение, 1953. – 208 с.
4. Синявер Л. Музыка Индии / Л. Синявер. – М. : Просвещение, 1958. – 124 с.
5. Герцман Е.В. Музыка Древней Греции и Рима / Е. В. Герцман. – СПб. : Алетей, 1995. – 334 с.
6. Танько Т.П. Теорія та практика музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах : дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: 13.00.04 / Танько Тетяна Петрівна. – Х., 2004. – 504 с.